

Woorden als Wapens

College 8: Naamwoordstijl

Dr. M. (Maarten) van Leeuwen

m.van.leeuwen@hum.leidenuniv.nl

Programma

1. Kernbegrippen
2. Naamwoordstijl: vorm- en functiekenmerken
3. Analyseopdracht (in groepjes)
4. Presentatie
5. Effecten op tekstverwerking (Bolt & Spooren 2003)
6. Weekopdrachten

1. Kernbegrippen

Vorige week

- Lijdende vorm (passiefconstructie)
- *Worden-* en *zijn-*passieven
- Motieven voor gebruik van de lijdende vorm
- Passend en effectief gebruik

Deze week

- Naamwoordstijl
- Nominalisatie, afleiding, substantivering
- Motieven voor gebruik van nominalisaties
- Passend en effectief gebruik
- Leesbaarheid en tekstbegrip

Naamwoordstijl - definitie

De term 'naamwoordstijl' duidt een schrijfstijl aan waarbij de schrijver in één tekst veel zinnen gebruikt met zelfstandige naamwoorden die van werkwoorden afgeleid zijn en een handeling noemen, vooral op plaatsen waar ook een formulering met een (vervoegd) werkwoord zou passen. Zulke zelfstandige naamwoorden worden in de vakliteratuur 'nominalisaties' of 'nominaliseringen' genoemd. In dit advies spreken we van 'nominalisaties'.

Omdat nominalisaties gewoon bij de Nederlandse taal horen, wordt één enkele zin met een nominalisatie nog geen naamwoordstijl genoemd. Pas wanneer in een tekst als geheel opvallend veel zinnen staan met nominalisaties waar ook formuleringen met (vervoegde) werkwoorden zouden passen, is er sprake van 'naamwoordstijl'.

<https://taaladvies.net/naamwoordstijl-algemeen/>

Naamwoordstijl - definitie

De term 'naamwoordstijl' duidt een schrijfstijl aan waarbij de schrijver in één tekst veel zinnen gebruikt met zelfstandige naamwoorden die van werkwoorden afgeleid zijn en een handeling noemen, vooral op plaatsen waar ook een formulering met een (vervoegd) werkwoord zou passen. Zulke zelfstandige naamwoorden worden in de vakliteratuur 'nominalisaties' of 'nominalisering' genoemd. In dit advies spreken we van 'nominalisaties'.

Omdat nominalisaties gewoon bij de Nederlandse taal horen, wordt één enkele zin met een nominalisatie nog geen naamwoordstijl genoemd. Pas wanneer in een tekst als geheel **opvallend veel** zinnen staan met nominalisaties waar ook formuleringen met (vervoegde) werkwoorden zouden passen, is er sprake van 'naamwoordstijl'.

<https://taaladvies.net/naamwoordstijl-algemeen/>

Vormkenmerken

Drie categorieën van nominalisaties:

1. Afleiding (-*ing*, -*atie* bij leenwoorden)
de besparing, bevordering, medewerking, verzelfstandiging, generalisering; motivatie, legitimatie, etc.
2. Substantivering (*het*+stam of infinitief)
het beheer, gebruik, behoud; het optreden, verdedigen, realiseren, etc.
3. Restcategorie
de conclusie, het aanbod, de afname, etc.

Functiekenmerken

1. Uitvoerder van de handeling verdwijnt naar de achtergrond; geen directe koppeling tussen actie en handelende instantie
  - 1a We moeten dit probleem breder benaderen.
  - 1b Dit probleem behoeft een bredere benadering.
  - 2a We hebben de onderdelen van het mengsel van elkaar gescheiden door de kolf 1 minuut te schudden.
  - 2b Het scheiden van de onderdelen van het mengsel vond plaats door het schudden van de kolf gedurende 1 minuut.

Functiekenmerken

- 2. Handeling wordt geneutraliseerd tot een verschijnsel, entiteit, toestand (los van tijd of plaats)
  - 3a Kun jij goed een leuke tekst verzinnen?
  - 3b Ben jij goed in het verzinnen van een leuke tekst?

Functiekenmerken en hun effect op voorstelling van zaken

Functiekenmerken

1. Uitvoerder van de handeling verdwijnt naar de achtergrond; geen directe koppeling tussen actie en uitvoerder
2. Handeling wordt geneutraliseerd tot een verschijnsel, entiteit, toestand (los van tijd of plaats)

Effect (van deze kenmerken) op de voorstelling van zaken

- Abstractheid (vooral in combinatie met vage/abstracte werkwoorden (*zijn, vormen, leiden tot, bestaan uit, betrekking hebben op, zich bezighouden met, zorgdragen voor, etc.*)
  - De stijging van de waterspiegel *houdt verband met* het smelten van het poolijs.

Abstraherend effect als ‘graduele kwestie’ (vgl. Onrust 2013)

1. Afhankelijk van mate van ‘inburgering’
2. Drie gradaties naamwoordstijl op basis van interactie met andere woorden:
  1. Licht: woordcombinaties met nominalisaties die voor relatief weinig begripsproblemen zorgen (bijv. vaste uitdrukkingen als ‘in verhouding tot’)
  2. Midden: woordcombinaties met nominalisaties die vergeleken met de categorie ‘licht’ iets minder toegankelijk zijn (bijv. nominalisaties met adjectief en *van*-bepaling als in ‘de totale mislukking *van* de taalcompensatieprogramma’s’)
  3. Zwaar: woordcombinaties met nominalisaties die ‘bij uitstek verantwoordelijk worden gehouden voor de problemen met begrijpelijkheid en aantrekkelijkheid’ (Onrust 2013: 219). Bijvoorbeeld nominalisaties met (pre)attributieve bepalingen (‘het louter op het geheugen steunend creatief reproduceren van stukken tekst’) en voorzetselstijl (bijvoorbeeld ‘het bewijs van de slechte resultaten van de sprekers in interviews’).

Strategisch gebruik van naamwoordstijl

1. Verzwijgen/loskoppelen van uitvoerende instantie
  1. Pas op! Bij inwendig gebruik onmiddellijk een arts waarschuwen.
  2. De kans op het oplopen van aids via seksueel contact kan sterk *worden verkleind* door het gebruik van een condoom.

Strategisch gebruik van naamwoordstijl

2. Gezag (spreken vanuit verantwoordelijke institutie)
  1. Het eenmalig verstrekken van een overbruggingskrediet aan de betrokken instantie lijkt de aangewezen weg.
  2. Het betreden van het gras is ten strengste verboden.

Strategisch gebruik van naamwoordstijl

3. Algemeenheid, objectiviteit

1. Invoering van het elektronisch patiëntendossier vermindert het aantal medische fouten.
2. Vrijere prijsvorming en innovatie zijn nodig om wachtlijsten in te korten en de zorg goed en betaalbaar te houden.
3. Het grote aanbod van voedingsstoffen veroorzaakt algengroei, en daarmee een afname van het zuurstofgehalte van het water.

Strategisch gebruik van naamwoordstijl

De [...] contacten met de heer Bruinsma vonden voornamelijk gedurende enkele maanden plaats in 1989. Nadien heeft nog een enkele ontmoeting plaatsgevonden. [...] De heer Bruinsma bezat enkele boten. Ik voer ongeveer zes keer met hem en anderen mee. Twee à drie keer was dat op de Neeltje Jacoba. Hierbij werd soms ook gegeten en overnacht op de boot. [...] Ik heb tijdens die tochten nooit een vuurwapen zien dragen. Ik ben dus ook nooit getuige geweest van het schieten op bierblikjes en het daarbij afsluiten van weddenschappen.

Strategisch gebruik van naamwoordstijl

De [...] contacten met de heer Bruinsma vonden voornamelijk gedurende enkele maanden plaats in 1989. Nadien heeft nog een enkele ontmoeting plaatsgevonden. [...] De heer Bruinsma bezat enkele boten. Ik voer ongeveer zes keer met hem en anderen mee. Twee à drie keer was dat op de Neeltje Jacoba. Hierbij werd soms ook gegeten en overnacht op de boot. [...] Ik heb tijdens die tochten nooit een vuurwapen zien dragen. Ik ben dus ook nooit getuige geweest van het schieten op bierblikjes en het daarbij afsluiten van weddenschappen.

Strategisch gebruik van naamwoordstijl

De [...] **contacten** met de heer Bruinsma vonden voornamelijk gedurende enkele maanden plaats in 1989. Nadien **heeft** nog een enkele ontmoeting plaatsgevonden. [...] De heer Bruinsma bezat enkele boten. Ik voer ongeveer zes keer met hem en anderen mee. Twee à drie keer was dat op de Neeltje Jacoba. Hierbij **werd** soms ook **gegeten** en **overnacht** op de boot. [...] Ik heb tijdens die tochten nooit een vuurwapen **zien dragen**. Ik ben dus ook nooit getuige geweest van het schieten op bierblikjes en het daarbij afsluiten van weddenschappen.

3. Analyseopdracht

- Bepaal in groepjes van circa 3 studenten welke nominalisaties de volgende tekst van Peter Jan Balkenende bevat.
- Bespreek op basis van de twee behandelde kenmerken van de naamwoordstijl hoe het stijlmiddel strategisch wordt ingezet.
- Zie je nog *andere* strategische formuleringskeuzes in deze tekstpassage? Leg uit.
- NB: Maak, als je online aanwezig bent, een screenshot van de te analyseren tekst.

3. Analyseopdracht

De reden van het besluit van de regering is dat we helaas hebben moeten vaststellen dat de informatie die ons in juni is gegeven over het verleden van mevrouw Wisse Smit, dat die informatie onvolledig en onjuist is geweest. (...) En dit alles levert op dat er sprake is van het schaden van het vertrouwen. (...) Maar wanneer onwaarheid wordt gesproken, dan is daar natuurlijk geen kruid tegen gewassen.

(Balkenende tijdens persconferentie in Nieuwspoort, 10 oktober 2003)

3. Analyseopdracht

De reden van het besluit van de regering is dat we helaas hebben moeten vaststellen dat de informatie die ons in juni is gegeven over het verleden van mevrouw Wisse Smit, dat die informatie onvolledig en onjuist is geweest. (...) En dit alles levert op dat er sprake is van het schaden van het vertrouwen. (...) Maar wanneer onwaarheid wordt gesproken, dan is daar natuurlijk geen kruid tegen gewassen.

(Balkenende tijdens persconferentie in Nieuwspoort, 10 oktober 2003)

Combinatie van formuleringskeuzes

De reden van het besluit van de regering is dat we helaas hebben moeten vaststellen dat de informatie die ons in juni [I] is gegeven over [II] het verleden van mevrouw Wisse Smit, dat die informatie onvolledig en onjuist is geweest. (...) En dit alles levert op dat er sprake is van [III] het schaden van [IV] het vertrouwen. (...) Maar wanneer [V] onwaarheid [VI] wordt gesproken, dan is daar natuurlijk geen kruid tegen gewassen.

(Balkenende tijdens persconferentie in Nieuwspoort, 10 oktober 2003)

Combinatie van formuleringskeuzes

- [I]
- a. de informatie die ons in juni *is gegeven*
  - b. de informatie die *de prins en mevrouw Wisse Smit* ons in juni *hebben gegeven*

- [II]
- a. *het verleden* van mevrouw Wisse Smit
  - b. *de vermeende relatie* van mevrouw Wisse Smit *met de heer Bruinsma*

- [III]
- a. dat er sprake is van *het schaden* van het vertrouwen
  - b. dat *de prins en mevrouw Wisse Smit* het vertrouwen *hebben geschaad*

Combinatie van formuleringskeuzes

IV]

- a. dat er sprake is van het schaden van *het vertrouwen*
- b. dat er sprake is van het schaden van *het vertrouwen van de regering/het Nederlandse volk*
[of: *ons vertrouwen*]

[V]

- a. Maar wanneer *onwaarheid* wordt *gesproken*
- b. Maar wanneer *leugens* worden *verkondigd*

[VI]

- a. Maar wanneer *onwaarheid* wordt *gesproken*
- b. Maar wanneer *zij* *onwaarheid* spreken

Combinatie van formuleringskeuzes

De reden van het besluit van de regering is dat we helaas hebben moeten vaststellen dat de informatie die [I] de prins en mevrouw Wisse Smit ons in juni hebben gegeven over [II] de vermeende relatie van mevrouw Wisse Smit met de heer Bruinsma, dat die informatie onvolledig en onjuist is geweest. (...) En dit alles levert op dat [III] de prins en mevrouw Wisse Smit [IV] het vertrouwen van de regering [III] hebben geschaad. (...) Maar wanneer [V] zij [VI] leugens verkondigen, dan is daar natuurlijk geen kruid tegen gewassen.

4. Presentatie

5. Effecten op tekstverwerking (Bolt & Spooren, 2003)

- Problemen bij naamwoordstijl
  - Belangrijke informatie komt (dieper) in een bijvoeglijke bepaling terecht.
    - ‘de op geopolitieke overwegingen gerichte analyses [...]’
  - Lange ketens van voorzetsels en naamwoorden
    - ‘het verstrekken van krediet aan instanties met een betalingsachterstand [...]’
- Verlies van voorstelbaarheid van informatie
  - ‘In aansluiting op de door leden van de VVD gestelde vraag over de voorgestelde wijziging van het wetsontwerp ter goedkeuring [...]’

5. Effecten op tekstverwerking (Bolt & Spooren 2003)

- Heeft naamwoordstijl effect op ‘verwerkingsgemak’ en ‘tekstbegrip’?
- Worden in contexten waarin zowel gesubstantiveerde infinitieven [*het*+infinitief] als werkwoordelijke constructies mogelijk zijn eerstgenoemde constructies anders verwerkt?
- Hebben gesubstantiveerde infinitieven een negatief effect op de mentale tekstrepresentatie die een lezer vormt?

5. Effecten op tekstverwerking (Bolt & Spooren 2003)

- Experiment
  - 50 deelnemers ('ervaren lezers')
  - 24 items: 12 experimentele teksten, 12 *fillers*
    - Weliswaar beloofde Zeroual in de toespraak van 20 minuten **het spoedig uitroeien** van de islamitische bendes [...]
(infinitiesubstantivering)
    - Weliswaar beloofde Zeroual in de toespraak van 20 minuten spoedig de islamitische bendes uit te roeien [...]
  - Leestijd ('self-paced reading paradigm'; deelvraag 1)
  - Verificatietijd en –score (deelvraag 2)

5. Effecten op tekstverwerking (Bolt & Spooren 2003)

- Resultaten

Tabel 1 Leestijden (in ms per lettergreep), verificatietijden (in ms) en verificatiescores (proportie) als functie van constructietype (gesubstantiveerde infinitief, plus GI/werkwoordelijke variant, min GI) en moment van aanbieden (in de eerste/tweede helft van het experiment) .

	Eerste helft		Tweede helft	
	Plus GI	Min GI	Plus GI	Min GI
Leestijd	155,63	143,89	142,12	130,95
Verificatietijd	5339,24	5152,29	5095,28	5108,88
Verificatiescore	0,74	0,67	0,75	0,73

- Multivariaat effect van tekstversie en van moment (=effect van meerdere afhankelijke variabelen tegelijk)
  - Univariate effecten (=effect van een afhankelijke variabele; uitsplitsing van multivariaat effect):
    - Tekstversie: +GI wordt langzamer gelezen (naamwoordstijl heeft dus effect op verwerkingstijd)
    - Moment: 1^e helft wordt langzamer gelezen (moment heeft dus effect op verwerkingstijd)
- Geen interactie tussen de effecten

5. Effecten op tekstverwerking (Bolt & Spooren 2003)

- Resultaten

Tabel 1 Leestijden (in ms per lettergreep), verificatietijden (in ms) en verificatiescores (proportie) als functie van constructietype (gesubstantiveerde infinitief, plus GI/werkwoordelijke variant, min GI) en moment van aanbieden (in de eerste/tweede helft van het experiment) .

	Eerste helft		Tweede helft	
	Plus GI	Min GI	Plus GI	Min GI
Leestijd	155,63	143,89	142,12	130,95
Verificatietijd	5339,24	5152,29	5095,28	5108,88
Verificatiescore	0,74	0,67	0,75	0,73

- Geen effect van substantiveringen op verificatietijd en –score (‘tekstbegrip’).
- Conclusie: gesubstantiveerde infinitieven zijn moeilijker (langzamer) te verwerken, maar leiden niet tot begripsverlies.

6. Weekopdrachten

- Maak in onderstaand tekstkader de gevallen van naamwoordstijl **groen**.
- Wat is in deze tekst het effect van het gebruik van naamwoordstijl op de voorstelling van zaken? Motiveer je antwoord.
  - De indruk wordt gewekt dat het om een algemeen verschijnsel gaat, los van specifieke tijd of plaats.
- Zijn er nog andere stilistische keuzes die eveneens aan dit effect bijdragen?
  - **Rood**=meervoudsvormen
  - Onderstreept = bijwoorden van kwantiteit
  - **Geel**=algemene indefinietheid

Het is een groeiend probleem onder **Russische wereldleiders**: **annexeria nervosa**. De veroveringsstoornis treft vooral **staatschefs** met een negatief zelfbeeld en angst voor **het verlies** van geopolitieke invloedssfeer.

De belangrijkste symptomen zijn **het inlijven** van schiereilanden, **het bezetten** van soevereine **staten** en **het organiseren** van Winterspelen. Sommige patiënten **zetten** punkzangeressen **gevangen** in Siberië.

Ljoedmila Portina (56) maakte de stoornis van dichtbij mee. Jarenlang was ze getrouwd met een **annexerapatiënt**, tot ze vorig jaar **een** scheiding aanvraagde. Ze kon het niet langer aan: "In het begin had ik niets in de gaten, maar op een gegeven moment begon hij **Georgische deelrepublieken** binnen te vallen. Eigenlijk had ik toen al argwaan moeten krijgen."

Ljoedmila kwam **meer dan eens** in **gênante situaties** terecht: "Als we ergens in **een** restaurant zaten te eten, kon hij uit het niets de onafhankelijkheid van Abchazië erkennen. Dan zag ik natuurlijk de blikken richting onze tafel en kon ik wel door de grond zakken."

Igor Tirmanov is psychiater in Sint-Petersburg. Volgens hem is er bij de internationale gemeenschap weinig kennis van de oorzaken van annexeria: "Veel veroveringsstoornissen **komen voort uit een** traumatische jeugdervaring, zoals **het uiteenvallen** van **een** communistisch imperium of **het verliezen** van **een** Koude Oorlog."

De behandelmethoden **zijn** vooralsnog beperkt. "Met **economische sancties** en **het bevroeren** van **tegoeden** kunnen we de symptomen hooguit afremmen. Een echte medicijn voor annexeria is nog ver weg. Daarvoor is nog veel meer **bewustwording** en **onderzoek** nodig. Wel is men op dit moment bezig met **het testen** van het nieuwe anti-**oppressiva**."

De internationale gemeenschap organiseert **praatgroepen** als de G8, waar **annexerapatiënten** hun dreigende taal kwijt kunnen. Dit zorgt **niet altijd** voor **begrip**: het probleem van **veel** **annexerapatiënten** is **het niet erkennen** van **lotgenoten**.

6. Weekopdrachten

- Maak in de tekst gevallen van naamwoordstijl vet, en maak de lijdende vormen geel.

Huisregels van de SHR

- [1] Volgorde van **behandeling** gebeurt op **binnenkomst** van urgentie en niet op **binnenkomst**.
- [2] Per patiënt mogen maximaal 2 begeleiders meekomen.
- [3] **Roken** of **het gebruik** van alcohol of drugs **is verboden** op de huisartsenpost.
- [4] Fysiek en verbaal geweld **zijn** niet **toegestaan**. Bij **overtreding** **wordt aangifte** bij de politie **gedaan**.
- [5] De SHR is niet aansprakelijk voor schade, **verlies** of diefstal¹ van eigendommen van patiënten of begeleiders.
- [6] **Aanwijzingen** van medewerkers op de huisartsenpost moeten **gevolgd worden**.
- [7] **Het overtreden** van regels of **het** niet **opvolgen** van **aanwijzingen** kan leiden tot **het ontzeggen** van de toegang² tot de huisartsenpost.
- [8] **Het gebruik** van mobiele telefoons **is** niet **toegestaan**.

6. Weekopdrachten

- Beoordeel de verschillende gevallen van naamwoordstijl en lijdende vorm.
- [1] Behandeling: algemene wetmatigheid. Binnenkomst (2x): gezichtszorg
- [3] Roken, het gebruik: algemene wetmatigheid; gezichtszorg
- [4] Overtreding: gezichtszorg; aangifte: gezichtszorg
- [5] Verlies: gezichtszorg
- [6] Aanwijzingen: gezag
- [7] Het overtreden/opvolgen, ontzeggen: gezag, gezichtszorg
- [8] Het gebruik: gezag, gezichtszorg; niet met handeling geassocieerd willen worden zit hier in de lijdende vorm.

Huisregels van de SHR

- [1] Volgorde van **behandeling** gebeurt op **binnenkomst** van urgentie en niet op **binnenkomst**.
- [2] Per patiënt mogen maximaal 2 begeleiders meekomen.
- [3] **Roken of het gebruik** van alcohol of drugs **is verboden** op de huisartsenpost.
- [4] Fysiek en verbaal geweld **zijn niet toegestaan**. Bij **overtreding** **wordt aangifte** bij de politie **gedaan**.
- [5] De SHR is niet aansprakelijk voor schade, **verlies** of diefstal¹ van eigendommen van patiënten of begeleiders.
- [6] **Aanwijzingen** van medewerkers op de huisartsenpost moeten **gevolgd worden**.
- [7] **Het overtreden** van regels of **het niet opvolgen** van **aanwijzingen** kan leiden tot **het ontzeggen** van de toegang² tot de huisartsenpost.
- [8] **Het gebruik** van mobiele telefoons **is niet toegestaan**.

Kortom...

b. Het gebruik van de naamwoordstijl en lijdende vorm in deze tekst is in het algemeen strategisch te noemen. De twee belangrijkste redenen daarvoor zijn beleefdheid (gezichtszorg) en suggereren van algemene wetmatigheid.

In de eerste plaats zorgen naamwoordstijl en lijdende vorm er in de tekst voor dat de handeling en de uitvoerder van de handeling van elkaar losgekoppeld worden. Eventuele overtreders van de regels (patiënten/bezoekers) worden zo niet expliciet genoemd, maar juist 'losgekoppeld' van de handelingen. Het effect daarvan is gezichtsbescherming van de lezer (mogelijke overtreder).

In de tweede plaats creëren naamwoordstijl en lijdende vorm in deze tekst de suggestie dat het gaat om 'algemene wetmatigheden'. Doordat de uitvoerder van de handelingen is weggelaten, ligt de volle aandacht op de handeling zelf. Dit kan de suggestie wekken dat de uitvoerder er niet specifiek toe doet: iedereen houdt zich aan deze regels. Het gaat om de handelingen en die krijgen zo een algemene geldigheid.

1] Behandeling: algemene wetmatigheid

[1] binnenkomst (2x): gezichtszorg

[3]: roken, het gebruik: algemene wetmatigheid; gezichtszorg

[4] overtreding: gezichtszorg; aangifte: gezichtszorg (cf. *wordt u aangegeven*),

[5] verlies: gezichtszorg

[6] aanwijzingen: gezag

[7] gezag, gezichtszorg

[8] gezag, gezichtszorg

Attributief vs. predikatief gebruik

- “Het louter op het geheugen steunend creatief reproduceren van stukken tekst is een lastige aangelegenheid”
- Het is lastig om louter steunend op het geheugen creatief stukken tekst te reproduceren
- Het is lastig om creatief stukken tekst te reproduceren als je louter op je geheugen steunt

Attributief vs. predikatief

Deze voortvarende en doelgroepgerichte aanpak komt voort uit onze nieuwe visie op het bestrijden van jeugdcriminaliteit.

Onze nieuwe visie is dat jeugdcriminaliteit het beste kan worden bestreden door dit voortvarend en doelgroepgericht aan te pakken.

Volgende week

College 9: Voornaamwoorden

Lezen: Proctor & Su (2011)

Uitwerken: Weekopdracht (lever in via Brightspace, uiterlijk
17.00 uur op de dag voor het college)

Groepspresentatie